

Κεφάλαιο 6^ο Εργασία, Ανεργία και Κοινωνικές Ανισότητες

6.2. Φτώχεια, πλούτος, κοινωνική διαστρωμάτωση και συνέπειες

Οι ανισότητες, η φτώχεια και η ανεργία είναι σύνθετα, διεθνή φαινόμενα.

Καθορίζονται από παράγοντες:

- **Οικονομικούς** (η άνιση κατανομή του πλούτου),
- **πολιτικούς** (η ανισότητα στη φορολογία),
- **κοινωνικούς** (ο ρατσισμός, η προκατάληψη, η έλλειψη αλληλεγγύης, οι διακρίσεις, ο κοινωνικός αποκλεισμός) κ.ά.

Η φτώχεια ως φαινόμενο υπήρχε πάντα σε όλους τους τύπους κοινωνιών (δουλοκτητικές, φεουδαρχικές ή καπιταλιστικές κοινωνίες).

Η σημασία της φτώχειας μεταβάλλεται ανάλογα:

- με την κοινωνία
- την ιστορική περίοδο

Διαφοροποιούνται:

- ο ορισμός της φτώχειας (π.χ. σχετική, απόλυτη φτώχεια) και
- ο τρόπος με τον οποίο μια κοινωνία την αντιμετωπίζει.

Κοινωνική διαστρωμάτωση: Τι είναι;

Η κατάταξη σε μια ιεραρχημένη κλίμακα των διαφορετικών ομάδων με κοινά οικονομικά, κοινωνικά ή αξιακά στοιχεία.

Βασικό στοιχείο της κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι οι κοινωνικές τάξεις.

Κοινωνικές τάξεις: ονομάζονται οι κοινωνικές ομάδες των οποίων τα μέλη έχουν:

- την ίδια θέση ως προς τα μέσα παραγωγής (ιδιοκτήτες ή όχι),
- ένα σχετικά κοινό τρόπο ζωής και
- την αίσθηση ότι ανήκουν στην ίδια ομάδα.

Θεωρίες κοινωνικής διαστρωμάτωσης

Μαρξ: Αγγλία στα μέσα του 19ου αιώνα, αναδεικνύει την αντίθεση ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις: εργατική - αστική.

Τι διαφοροποιεί τις δύο τάξεις;

- δεν είναι το εισόδημα,
- ούτε η φύση της εργασίας (χειρωνακτική ή όχι)
- ούτε η άσκηση των διαφορετικών επαγγελμάτων,
- αλλά είναι η θέση κάθε τάξης στη διαδικασία της παραγωγής.

Η αστική τάξη είναι ιδιοκτήτρια των μέσων παραγωγής, ενώ η εργατική τάξη το μόνο που κατέχει (και πουλά έναντι ενός μισθού) είναι η εργατική δύναμη. [Οι καπιταλιστές είναι ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής (εργαλεία, μηχανές, οικοδομήματα-εργοστάσια, γη και πρώτες ύλες), οι εργάτες οι οποίοι δεν κατέχουν τα μέσα παραγωγής είναι υποχρεωμένοι να μισθώνουν την εργασία τους στους καπιταλιστές.]

Βέμπερ: διακρίνει τρεις τύπους κοινωνικής διαστρωμάτωσης:

- Ο **πρώτος τύπος** διαμορφώνεται ανάλογα με τη **θέση** του καθενός στην ιεραρχία του γοήτρου. Κάθε ομάδα χαρακτηρίζεται από έναν τρόπο ζωής, ένα καταναλωτικό πρότυπο, ένα σύνολο ιδιαίτερων αξιών.
- Ο **δεύτερος τύπος** διαμορφώνεται με βάση την **κατανομή της δύναμης** μεταξύ των ατόμων, την **επιρροή** που μπορεί να ασκήσει ένα άτομο στη δράση μιας ομάδας.
- Ο **τρίτος τύπος** κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι αυτός των **κοινωνικών τάξεων**. Η κοινωνική τάξη: ένα σύνολο ατόμων που έχουν τις ίδιες ευκαιρίες στην αγορά,

6^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Φτώχεια, πλούτος, κοινωνική διαστρωμάτωση και συνέπειες (119-129)

Σχεδιάγραμμα- παρουσίαση

Ερωτήσεις-ασκήσεις

Επιμέλεια: Μαλλιαρού Μίνα

Μαρξ

Κοινωνικές
τάξεις

Μ. Βέμπερ

Τύποι
διαστρωμάτωσης

έχουν δηλαδή κοινά οικονομικά συμφέροντα, τα οποία φροντίζουν να τα υπερασπίζονται.

Σχέση κοινωνικής διαστρωμάτωσης και κοινωνικής ανισότητας:

Διαφορετική θέση στην κοινωνική διαστρωμάτωση → διαφορετικές ευκαιρίες
(Η κοινωνική διαστρωμάτωση είναι έκφραση της κοινωνικής ανισότητας. Οι άνθρωποι κατανέμονται σε τάξεις και στρώματα επειδή ο πλούτος, η δύναμη και οι ευκαιρίες είναι άνισα κατανομημένες (σχολικό εγχειρίδιο ΒΑΚΕ, Β' λυκείου)).

Ανισότητες: είναι οι διαφορές μεταξύ των ατόμων ή των κοινωνικών ομάδων σε σχέση με τον πλούτο, την εκπαίδευση, τον πολιτισμό, την υγεία κ.ά., οι οποίες εκλαμβάνονται ως άδικες.

Μορφές ανισοτήτων

Συνταγματικά αναγνωρισμένη η αρχή της ισότητας των δικαιωμάτων παρ' όλα αυτά υπάρχουν:

- **Οικονομικές ανισότητες:** διαφορετική θέση στην παραγωγική διαδικασία, διαφορές ως προς το εισόδημα, την περιουσία
- **Κοινωνικές:** ανισότητες πρόσβασης σε αναγκαία αγαθά, υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης
- **Πολιτισμικές** ανισότητες
- **Ανισότητες σε παγκόσμιο επίπεδο:** μη πρόσβαση ανθρώπων σε αγαθά και υπηρεσίες. Π.χ. κατά το 2005, σχεδόν ο ένας στους πέντε κατοίκους του πλανήτη δεν είχε πρόσβαση σε πόσιμο νερό, στην υποσαχάρια Αφρική το 43% των κατοίκων στερούνταν αυτού του ζωτικής σημασίας αγαθού.

UNICEF: δημοσιεύει στοιχεία. Οι πιο πλούσιες χώρες δεν εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων.

6.2.3 Συνέπειες ανεργίας, φτώχειας και ανισοτήτων

Η ανισότητα, η ανεργία και η φτώχεια είναι κοινωνικά προβλήματα

Μπορούν να επηρεάσουν

- την κοινωνική,
- εκπαιδευτική
- επαγγελματική σταδιοδρομία των ανθρώπων

Οι συνέπειες της ανεργίας:

- μπορεί να οδηγήσει σε μετανάστευση
- σε αποκλεισμό των ατόμων από τον κοινωνικό τους περίγυρο,
- να επηρεάζει την ψυχολογία και την αυτό-εικόνα τους.
- η ανεργία και η φτώχεια συνδέονται άμεσα με την υγεία, την ποιότητα ζωής και το προσδόκιμο όριο επιβίωσης των ανθρώπων.

η ανεργία συνοδεύεται από

- αυξημένα ποσοστά αλκοολισμού,
- εγκληματικότητας,
- διαζυγίων,
- άλλα κοινωνικά φαινόμενα: ξενοφοβία, ρατσισμό, έξαρση της βίας.

[ο συνδυασμός της ανεργίας με άλλους παράγοντες (π.χ. προβληματική κοινωνικοποίηση κτλ.) αυξάνει τις πιθανότητες εμφάνισης αυτών των φαινομένων].

- αρνητική πτυχή, ειδικότερα της **μακροχρόνιας ανεργίας**, είναι η σταδιακή απαξίωση των γνώσεων, των δεξιοτήτων και της αποκτηθείσας εργασιακής εμπειρίας των ανέργων, γεγονός που καθιστά αναγκαία τα προγράμματα επανακατάρτισής τους.

Ποιοι αντιμετωπίζουν (πιο συχνά) το πρόβλημα της φτώχειας (οι πιο ευάλωτες ομάδες):

- οι αγροτικές και οι εργατικές τάξεις των χωρών του Τρίτου Κόσμου,
- οι φυλετικές και πολιτισμικές μειονότητες,
- οι μετανάστες και οι πρόσφυγες από τρίτες εκτός Ε.Ε. χώρες,
- οι γυναίκες και τα παιδιά, οι ηλικιωμένοι, οι πολυμελείς οικογένειες,
- οι αποφυλακισθέντες,
- τα άτομα με αναπηρίες.

Η σχέση υγείας και φτώχειας

Πολλοί κοινωνιολόγοι **συσχετίζουν** την οικονομική ανέχεια με την υγεία τη δυνατότητα (ή την αδυναμία) πρόσβασης των ατόμων σε υπηρεσίες περίθαλψης.

Σχετική μελέτη Ελλήνων κοινωνικών επιστημόνων τεκμηρίωσε στατιστικά τη σχέση οικονομικής ανέχειας και υγείας.

Κατασκεύασαν ένα δείκτη έκβασης νοσηλείας (ίσης ή θανάτου) και τον συνέκριναν με την οικονομική κατάσταση των νοσηλευομένων.

Ο αριθμός των ιαθέντων μη άπορων ασθενών ήταν μεγαλύτερος από τον αριθμό των άπορων.

Αντίστροφα, τα ποσοστά των ασθενών που πέθαναν κατά τη διάρκεια της νοσηλείας ήταν υψηλότερα στους άπορους σε σύγκριση με τους μη άπορους.

Οι κοινωνικές ανισότητες οδηγούν στατιστικά και σε ανισότητες στην περίθαλψη και την υγεία.

Στατιστικά διότι οι συνέπειες της φτώχειας δεν είναι απόλυτες.

Η υγεία των ανθρώπων επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες, όπως από τον παράγοντα της κληρονομικότητας.

6.2.4 Παιδική εργασία

Φτώχεια → παιδική εργασία → εμφανίζεται στον αναπτυσσόμενο και στον αναπτυγμένο κόσμο. Τα εργαζόμενα παιδιά προέρχονται από κοινωνίες στις οποίες:

- ο οικογενειακός ιστός έχει διαρραγεί (πόλεμοι-εμφύλιες συρράξεις) ή
- από οικογένειες φτωχές και πολυμελείς, που δε διαθέτουν τα μέσα να συντηρήσουν όλα τα μέλη τους.

250 εκατομμύρια παιδιά σε όλο τον κόσμο υφίστανται οικονομικής ή άλλης φύσεως εκμετάλλευση.

Η εκμετάλλευση των παιδιών στην Ελλάδα:

Οι εργαζόμενοι ανήλικοι το 1997 ανέρχονταν σε 79.000 (παιδιά 14-19 ετών), 3.000 υπολογίζονταν τα παιδιά που είχαν πέσει **θύματα εκμετάλλευσης**.

Το ζήτημα της παιδικής εργασίας και εκμετάλλευσης διευρύνεται, η λεγόμενη «κρυφή» εργασία στη βιοτεχνία και τη γεωργία γνωρίζει σοβαρή άνθηση.

Έρευνα της UNICEF (2000) με θέμα: «Τα παιδιά των φαναριών» → 5.800 παιδιά ζούσαν και εργαζόνταν το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας στους δρόμους (λεκανοπέδιο της Αττικής).

Κατοικούσαν σε υπόγεια, σε σκηνές, σε πρόχειρους καταυλισμούς, ακόμα και σε βαγόνια, σε εγκαταλελειμμένα αυτοκίνητα κτλ., ενώ το 2% δήλωσε άστεγο.

Στο σύνολο το 44,1% προερχόταν από ελληνικές οικογένειες, ενώ τα υπόλοιπα ήταν παιδιά μεταναστών ή προσφύγων.

Ένα σημαντικό μέρος αυτών των παιδιών βρισκόταν στην Ελλάδα χωρίς τους γονείς τους, ελάχιστα (20%) πήγαιναν σχολείο.

Πολλά παιδιά δήλωσαν ότι «εργοδότης» τους δεν είναι κάποιος από τους γονείς τους.

Τους επιβάλλονταν τιμωρίες.

6.3. Αντιμετώπιση των ανισοτήτων, της φτώχειας και της ανεργίας

Οι κοινωνικές ανισότητες μπορούν να αντιμετωπισθούν:

- Συλλογικά
- Ατομικά

Η αντιμετώπιση τους εξαρτάται από τη φύση του κοινωνικο-οικονομικού συστήματος και των κατευθύνσεων του:

- Στις χώρες με ελεύθερη οικονομία, έμφαση δίνεται στο ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν **τα άτομα**, ώστε με την ενεργοποίησή τους να βελτιώσουν τις συνθήκες της ζωής τους.
- Στις κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες το βάρος για την αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων πέφτει στο κράτος.
- Η δράση των συνδικαλιστικών φορέων (συνδικάτα) είναι σημαντική στο θέμα της διεκδίκησης αιτημάτων που αφορούν την ανακατανομή του παραγόμενου πλούτου (π.χ. αιτήματα για αύξηση μισθών, για μείωση εργάσιμου χρόνου κ.ά.).

Οι κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες αντιμετωπίζονται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε ιστορική περίοδο και σε κάθε κοινωνία.

Κοινωνικό Κράτος και αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων

Το «κοινωνικό κράτος» (κράτος πρόνοιας):

- αναφέρεται για πρώτη φορά στο Γερμανικό Σύνταγμα (1949).
- καθιερώνει τα κοινωνικά δικαιώματα (υγεία, εργασία, ασφάλιση κ.τ.λ.)
- οδηγεί σε μια πολιτική παροχών προς τα οικονομικά ασθενέστερα στρώματα.

Η δημιουργία του κοινωνικού κράτους, της **συλλογικής** αντιμετώπισης των ανισοτήτων, προσβλέπει σε μια ανακατανομή του πλούτου.

Η ανακατανομή του πλούτου σε μια κοινωνία επιτυγχάνεται με μέτρα όπως:

- την πολιτική μισθών (συλλογικές συμβάσεις εργασίας, οικογενειακά επιδόματα κ.ά.),
- τη φορολογική πολιτική με στόχο τη μείωση της επιβάρυνσης στους οικονομικά ασθενέστερους (π.χ. μείωση φόρων για τις πολυμελείς οικογένειες, μείωση αναλογίας έμμεσων-άμεσων φόρων),
- την κοινωνική ασφάλιση (ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, συνταξιοδότηση, επιδόματα σε άτομα με ειδικές ανάγκες κ.ά.),
- την πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες (π.χ. συμβουλευτική),
- την πρόσβαση σε αγαθά πολιτισμού (π.χ. κοινωνικός τουρισμός, ελεύθερη είσοδος σε μουσεία, εκδηλώσεις κ.ά.).

Ο ρόλος του κράτους πρόνοιας μετά το 1980:

Διάλογος, έως σήμερα, στην Ευρώπη για τη μείωση της συμβολής και τη **συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους.**

Αποτέλεσμα : επαναπροσδιορισμός της πολιτικής που αφορά τους μισθούς, τη φορολογία, την κοινωνική ασφάλιση κ.ά.

Αντιμετώπιση της ανεργίας-προτάσεις

Η αντιμετώπιση της ανεργίας αποτελεί κομβικό σημείο στην πολιτική κάθε κράτους.

Ο στόχος είναι η μείωση της ανεργίας, η οποία αμβλύνει τις ανισότητες και τη φτώχεια.

Διατυπώνονται προτάσεις όπως

- η μερική απασχόληση ή
- η πρόωρη συνταξιοδότηση εργαζομένων ή,
- αντίθετα, η αύξηση των ορίων ηλικίας για συνταξιοδότηση κ.ά.

Στο ίδιο πλαίσιο εντάσσεται και

- η ευελιξία στην εργασία (ορίζεται ως η συνεχής μετακίνηση του εργαζόμενου σε διαφορετικές εργασιακές θέσεις.

6ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Φτώχεια, πλούτος, κοινωνική διαστρωμάτωση και συνέπειες (119-129)

Σχεδιάγραμμα- παρουσίαση

Ερωτήσεις-ασκήσεις

Επιμέλεια: Μαλλιαρού Μίνα

Πολλοί εργαζόμενοι στη διάρκεια της επαγγελματικής ζωής τους θα αλλάξουν παραπάνω από μία φορά θέση εργασίας → συναισθήματα: η αβεβαιότητα, η ανασφάλεια.

- Τέτοια μέτρα θα πρέπει να συνοδεύονται και από την προσπάθεια ανάπτυξης της οικονομίας και τόνωσης των επενδύσεων που δίδουν νέες θέσεις εργασίας.
- Μέτρα για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων και της ανεργίας μπορούν να ληφθούν και από το ίδιο το **άτομο**.

Το άτομο είναι δυνατόν να ενεργοποιηθεί και να συμβάλει αποφασιστικά στη βελτίωση της προσωπικής του πορείας με την εκπαίδευση, την επανακατάρτιση και της απόκτησης άλλων τυπικών προσόντων.

Η εξάλειψη της φτώχειας και των ανισοτήτων θέτει το ζήτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης, *θεμελιώνεται στην αρχή της δίκαιης ανακατανομής των υλικών και συμβολικών πηγών πλούτου (π.χ. εισοδημάτων, αγαθών, υπηρεσιών, παιδείας, υγείας κτλ.)*.

Ερωτήσεις σύντομης απάντησης και ανάπτυξης

1. Ποιοι παράγοντες καθορίζουν τα φαινόμενα των ανισοτήτων, της φτώχειας, της ανεργίας;
2. Ως προς τι διαφοροποιείται η φτώχεια από κοινωνία σε κοινωνία;
3. Τι είναι η κοινωνική διαστρωμάτωση;
4. Πώς ορίζονται οι κοινωνικές τάξεις;
5. Τι είναι οι κοινωνικές ανισότητες; Ποιες είναι οι κυριότερες μορφές των ανισοτήτων;
6. Να αναφέρετε τις συνέπειες της ανεργίας σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.
7. Ποιες ομάδες χαρακτηρίζονται ως οι πιο ευάλωτες σε σχέση με τη φτώχεια;
8. Ποια είναι η σχέση της φτώχειας με την υγεία;
9. Σε ποιες κοινωνίες εμφανίζεται η παιδική εργασία; Από πού προέρχονται τα εργαζόμενα παιδιά; Τι έδειξαν έρευνες στην Ελλάδα σχετικά με την παιδική εργασία;
10. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά του κράτους πρόνοιας και τι συμβαίνει σήμερα με τις κοινωνικές παροχές;
11. Από τι εξαρτάται η αντιμετώπιση των κοινωνικών ανισοτήτων;
12. Πώς αντιμετωπίζονται ατομικά οι κοινωνικές ανισότητες και η ανεργία;
13. Πώς αντιμετωπίζονται οι κοινωνικές ανισότητες συλλογικά;
14. Πότε διαμορφώνεται το κοινωνικό κράτος και πώς αντιμετωπίζονται οι κοινωνικές ανισότητες στο πλαίσιο του κοινωνικού κράτους;
15. Ποιος ο ρόλος του κοινωνικού κράτους μετά το 1980;
16. Ποιες προτάσεις έχουν διατυπωθεί σχετικά με την αντιμετώπιση της ανεργίας;
17. Πώς ορίζεται η ευελιξία στην εργασία;

Συνδυαστικές –συνθετικές ερωτήσεις

1. Πώς ορίζονται οι κοινωνικές τάξεις κατά τον Μαρξ; Ποιος ο ρόλος των κοινωνικών τάξεων στον κοινωνικό μετασχηματισμό;
2. Ποιους τύπους διαστρωμάτωσης διέκρινε ο Μαξ Βέμπερ και σε τι διαφοροποιείται η θεωρία της κοινωνικής διαστρωμάτωσης του Μαξ Βέμπερ από την αντίστοιχη θεωρία του Μαρξ;
3. Να ορίσετε τις έννοιες της κοινωνικής διαστρωμάτωσης και των κοινωνικών ανισοτήτων. Πώς συνδέονται η έννοια της κοινωνικής διαστρωμάτωσης με την έννοια της ανισότητας; Πώς αντιμετωπίζονται συλλογικά οι κοινωνικές ανισότητες;
4. Πώς εμφανίζεται το φαινόμενο της παιδικής εργασίας την εποχή της βιομηχανικής επανάστασης και πώς στον σύγχρονο κόσμο;
5. Πώς ορίζονται οι κοινωνικές ανισότητες και πώς η εκπαίδευση μπορεί να συμβάλει στην άμβλυνση τους;

6ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Φτώχεια, πλούτος, κοινωνική διαστρωμάτωση και συνέπειες (119-129)

Σχεδιάγραμμα- παρουσίαση

Ερωτήσεις-ασκήσεις

Επιμέλεια: Μαλλιαρού Μίνα

Ερωτήσεις επιλογής

Να επιλεγεί η σωστή απάντηση

1. Οι κοινωνικές τάξεις κατά τον Μαρξ διαφοροποιούνται :

- α) με βάση το εισόδημα και το επάγγελμα,
- β) τη θέση κάθε τάξης στη διαδικασία παραγωγής,
- γ) με βάση την πολιτική δύναμη.

2. Το κοινωνικό κράτος:

- α) προσβλέπει σε ανακατανομή του πλούτου, για να μειωθούν οι κοινωνικές ανισότητες,
- β) είναι το κράτος δικαίου,
- γ) δίνει έμφαση στο ρόλο του ατόμου για την άμβλυνση των κοινωνικών ανισοτήτων.

3. Η παιδική εργασία εμφανίζεται:

- α) στον αναπτυσσόμενο κόσμο,
- β) στον αναπτυγμένο κόσμο,
- γ) στον αναπτυσσόμενο και αναπτυγμένο κόσμο.

4. Στις κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες :

- α) το βάρος για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων πέφτει στο άτομο,
- β) το βάρος για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων πέφτει στο κράτος,
- γ) η δράση των συνδικάτων πετυχαίνει την ανακατανομή του πλούτου.